

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ НАЗЕМНИХ СПОРУД І АЕРОДРОМІВ
КАФЕДРА АЕРОКОСМІЧНОЇ ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____Юрій ВЕЛИКОДСЬКИЙ

« ____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 193 «ГЕОДЕЗІЯ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ»

**Тема: «Контроль за використанням та охороною земель
сільськогосподарського призначення в Україні»**

Виконавець: студентка групи ЗК-410Б Вощенко Яна Валеріївна

Керівник: к.е.н, доцент Стецюк Михайло Петрович

Нормоконтролер: к.е.н, доцент Стецюк Михайло Петрович _____

КИЇВ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет наземних споруд і аеродромів

Кафедра аерокосмічної геодезії та землеустрою

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Освітньо-професійна програма «Землеустрій та кадастр»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач випускової кафедри

_____ **Юрій ВЕЛИКОДСЬКИЙ**

«___» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Вощенко Яні Валеріївни

1. Тема роботи: «Контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні» затверджена наказом ректора від 10.05.2023 року № №677/ст.
2. Термін виконання роботи: з 29.05.2023 р. по 25.06.2023 р.
3. Вихідні дані роботи: законодавча та нормативно-правова база, інтернет сайти: публікації, наукові статті за тематикою роботи.
4. Зміст пояснювальної записки: аналітичний огляд літературних джерел, законодавчої та нормативно-правової бази з тематики диплому. Система контролю за використанням та охороною земель, а також її функціонування в сучасних умовах. Заходи щодо покращення стану земель в Україні. Шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення. Напрямки підвищення ефективності контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: 3 таблиці, 7 рисунків.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Проаналізувати нормативну та законодавчу методичну базу за темою диплому	29.05.2023 - 01.06.2023	
2	Дослідити сучасний стан та структуру земельного фонду України	02.06.2023 - 04.06.2023	
3	Ознайомитись з видами державного контролю за використанням та охороною земель	05.06.2023 - 07.06.2023	
4	Визначити актуальні проблеми в сфері контролю за використанням та охороною земель	08.06.2023 - 12.06.2023	
5	Дослідити напрями сталого землекористування	13.06.2023 - 15.06.2023	
6	Розглянути заходи адаптації до зміни клімату	16.06.2023 - 19.06.2023	
7	Розробити напрямки підвищення ефективності контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення	20.06.2023 - 22.06.2023	
8	Підготувати доповідь до захисту дипломної роботи	23.06.2023 - 25.06.2023	

Дата видачі завдання: 29.05.2023 р.

Керівник дипломної роботи: _____ Стецюк М.П.

Завдання прийняв до виконання: _____ Вощенко Я.В.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота на тему: «Контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні» має: 50 сторінок, 3 таблиці, 7 рисунків, 23 використаних джерела.

Об'єктом дослідження є землі сільськогосподарського призначення.

Предметом дослідження є процес контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Мета роботи: дослідити стан та структуру земельного фонду України, проаналізувати актуальні проблеми в сфері контролю за використанням та охороною земель, а також розробити пропозиції щодо раціонального – економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель та визначити основні напрями вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, методи узагальнення, обробка літературних джерел.

Результат бакалаврської роботи має важливе практичне значення для подальшої роботи по вдосконаленню державного контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні.

ЗЕМЕЛЬНИЙ ФОНД, ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ, ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЮ, ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ, СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Стан та структура земельного фонду України.....	8
1.2. Суть показників ефективності використання земель.....	10
1.3. Заходи щодо покращення стану земель в Україні.....	13
1.4. Зарубіжний досвід контролю за використанням та охороною земель.....	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	19
2.1 Види державного контролю за використанням та охороною Земель.....	19
2.2 Актуальні проблеми в сфері контролю за використанням та охороною земель.....	21
2.3 Нормативно-правова база використання та охорони земель.....	26
2.4 Правові наслідки виявлення порушень законодавства у разі здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.....	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	32
3.1 Напрями сталого землекористування.....	32
3.2 Пропозиції щодо раціонального – економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель.....	33
3.3 Шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення.....	35
3.4 Заходи адаптації до зміни клімату.....	38
3.5 Вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель.....	42
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми. Всесвітньо відомий факт, що земля є головною складовою національного багатства та основним засобом виробництва у сільському господарстві. Тож контроль та охорона земельних ресурсів має велике значення як для розвитку економіки всієї країни, так і для виробництва сільськогосподарської продукції. Сільськогосподарське виробництво необхідно поєднувати з системою техніко-економічних заходів, які спрямовані на його охорону, відтворення і раціональне використання. Необхідність контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні, також впливає з того, що вони забезпечують засоби для існування та створюють сировину для переробної промисловості. Отже, ресурси землі, а саме їх ефективне використання, є основою продовольчої безпеки.

Саме тому обрана проблематика дослідження є вельми актуальною на даний момент.

Метою є дослідження стану та структури земельного фонду України, аналіз актуальних проблеми в сфері контролю за використанням та охороною земель, а також розробка пропозицій щодо раціонального – економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель та визначення основних напрямів вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити стан та структуру земельного фонду України, а також ефективність використання сільськогосподарських земель;
- розкрити заходи щодо покращення стану земель в Україні;
- проаналізувати види державного контролю за використанням та охороною земель;
- визначити актуальні проблеми і, спираючись на проведений аналіз джерел, виявити їх причини;

-додати пропозиції щодо раціонального – економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель;

-запропонувати шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення;

-сформулювати напрями вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель.

Об'єкт дослідження – землі сільськогосподарського призначення.

Предметом дослідження є процес контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, методи узагальнення, обробка літературних джерел.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає у тому, що результати, висновки та пропозиції наведені у даній бакалаврській кваліфікаційній роботі мають важливе практичне значення та можуть бути використані для подальшої роботи по вдосконаленню державного контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення в Україні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

1.1. Стан та структура земельного фонду України

Земельний фонд України за Великим тлумачним словником сучасної української мови – загальна площа земель, які входять до адміністративно-територіальної одиниці. [12]

Раніше, до земельного фонду України існував Єдиний державний земельний фонд СРСР, який базувався на державній власності на землю.

Після розпаду СРСР в 1991 р. власником усіх земель у межах території України стала українська держава.

Відповідно до ст. 18 ЗК України до земель України належать усі землі в межах її території, також острови та землі, зайняті водними об'єктами. [2]

Земельний фонд України складається з земельних ділянок різного призначення і форм власності. Загальна площа земельних ділянок в Україні становить близько 60 мільйонів гектарів, більше 90% земельних ресурсів використовуються в господарських цілях. Здебільшого ця земля використовується для сільського господарства та розвитку іншого виду економічної діяльності.

За статтею 19. Земельного кодексу України земельний фонд поділяється на категорії. (табл.1.1) [2]

Таблиця 1.1

Склад земель України за категоріями (за цільовим призначенням)*

Категорії земель	Площа, млн.га	в %
1	2	3
Землі сільськогосподарського призначення	42,8	70,8
Землі житлової та громадської забудови	2,5	4,1

Закінчення таблиці 1.1

1	2	3
Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення	2,8	4,6
Землі оздоровчого призначення	0,2	0,3
Землі рекреаційного призначення		
Землі історико-культурного призначення		
Землі лісгосподарського призначення	7,9	13,1
Землі водного фонду	2,4	4,0
Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення	1,8	3,0
РАЗОМ	60,4	100 %

*Сформовано автором за джерелом[2]

Більш детально розподіл земельного фонду України за категоріями земель у відсотках також можемо побачити на рис.1.1.

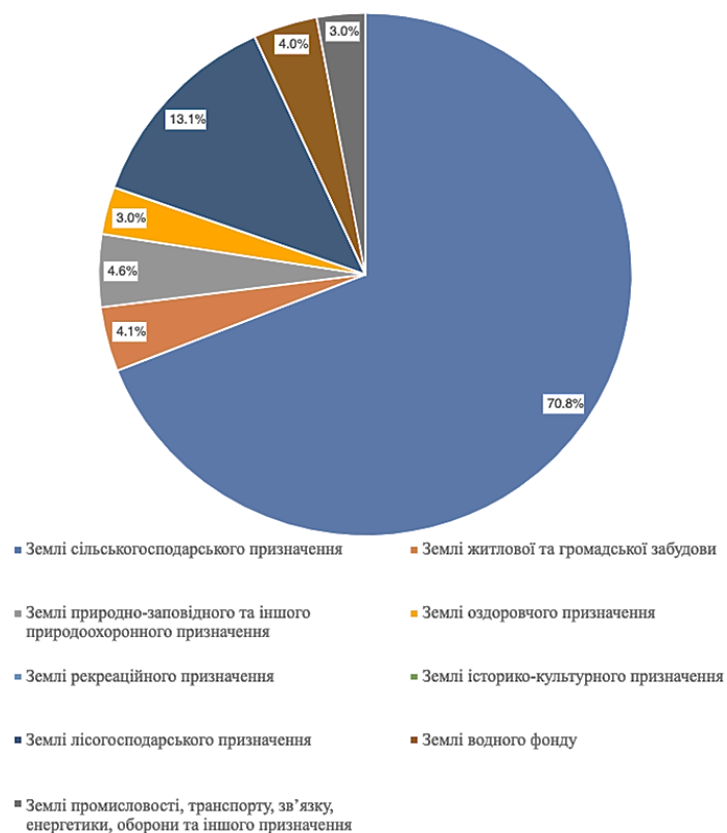

Рис. 1.1. Розподіл земельного фонду України за категоріями земель у відсотках

За таблицею 1.1 та на прикладі рис.1.1 ми дізналися, що найбільший відсоток площі в Україні займають землі сільськогосподарського призначення.

Ще варто додати, що Земельний кодекс України передбачає можливість для громадян України отримувати безоплатно у приватну власність сільськогосподарські землі в розмірі до 2 га для ведення особистого селянського господарства. Формально земельну ділянку можна отримати у будь-якій точці країни, але на Київщині, зі зрозумілих причин, а також на Одещині та Херсонщині, особливо біля моря, отримати землю практично неможливо.

За останні декілька років доволі велика кількість громадян, отримали таким чином земельні ділянки, слід зауважити, що більшість з них були учасниками бойових дій, проте сьогодні отримати ділянку досить важко, наразі в місцевих громадах відмовляють в наданні таких ділянок через брак вільної землі, оскільки більшість державної землі передано у комунальну власність місцевим громадам, які у свою чергу віддали їх в оренду.

Земельні ділянки кожної категорії, які не перебувають у власності та користуванні громадян чи юридичних осіб, можуть бути в запасі.

Відносять земель до відповідних категорій та переводять їх з однієї категорії в іншу - органи влади, які приймають рішення про передачу права власності або використання такої землі.

Загалом, земельний фонд України потребує подальшої реформи та вдосконалення земельних відносин, щоб забезпечити сталість та розвиток сільського господарства та інших галузей економіки.

1.2. Суть показників ефективності використання земель

Ефективне використання земельних ресурсів дуже важливе для розвитку аграрного сектору України, а він має значний вплив на економіку. Ефективне використання земельних ресурсів сприяє збільшенню валового внутрішнього продукту (ВВП) сільського господарства, стимулює створення робочих місць у

сільських районах і сприяє розвитку супутніх галузей, таких як переробка сільськогосподарської продукції та логістика.

Знаковість ефективного використання земельних угідь для сьогодення полягає у забезпеченні екологічного захисту навколишнього середовища, безпечного використання земельних ресурсів, охорони ґрунтів та покращення якості ґрунту.

Показники ефективності використання земель в Україні є важливим інструментом для оцінки прибутковості та рентабельності використання земельних ресурсів в країні.

На прикладі таблиці 1.2 подивимося критерії та показники ефективності використання землі в сільському господарстві.

Таблиця 1.2

Критерії та показники ефективності використання землі в сільському господарстві[14]

Показник	ВИДИ ЕФЕКТИВНОСТІ				
	Економічна	Екологічна	Еколого-економічна	Соціально-економічна	Соціально-, еколого-економічна
1	2	3	4	5	6
Критерій	Найвища кількість продукції при мінімумі витрат на одиницю площі	Рівень економічної родючості земельних угідь	Ступінь поліпшення екологічного стану агроєкосистеми	Задоволення потреб та зростання достатку населення	Комплексне вирішення економічних і екологічних проблем
Зміст	Результат реалізації - витрати на оплату праці рослинництва і родючість ґрунту в певних умовах	Поліпшення якості ґрунту, зростання виробництва продукції високої якості та економічних показників	Економічна ефективність витрат, пов'язані з поліпшенням якості та охороною земельних угідь	Приріст соціально-економічних показників оцінки природних ресурс	Перетворення сонячної енергії з мінімальними витратами енергії природного палива і людини.

Закінчення таблиці 1.2

1	2	3	4	5	6
Система показників	Натуральні і вартісні	Натуральні: площа еродованих земель; площа забруднених земель; втрачений гумус і поживні речовини ґрунту; площа ріллі з несприятливою кислотністю; Вартісні: вартість недоотриманої продукції, вартість необхідних добрив	Екологічні витрати на ведення системи землеробства; додатковий обсяг продукції; приріст вартості земельних ділянок в результаті поліпшення екології	Приріст вартості одиниці площі землі; вихід сільськогосподарської продукції на душу населення	Кількість енергії що випускається з біомаси; рівень використання різних джерел енергії; відношення енергії біомаси до витрат енергії

Загалом, коротко описуючи таблицю, можна зазначити, що критерій економічної ефективності сільськогосподарського виробництва відображає зростання виробітку якісної сільськогосподарської продукції на одиницю земельної площі із збереженням або підвищенням родючості ґрунту.

Основним показником економічної ефективності землекористування є собівартість продукції на одиницю площі, який відображає не лише використання землі, а й увесь виробничий потенціал підприємства, його взаємозамінність та послідовність. Економічна ефективність виробництва - головна риса ефективності підприємств.

Економічна ефективність використання земель характеризується так: чим більший об'єм виробленої продукції при зменшенні витрат праці і коштів, тим вище економічна ефективність землекористування.

Один з важливих показників, що характеризує ефективність використання сільськогосподарських угідь - це виробництво світового сільськогосподарського виробництва на 100 га сільськогосподарських угідь. Не менш важливим

показником, є рентабельність - важливий показник, який характеризує вигідність та ефективність виробництва за критеріями його прибутковості. Вона відображає рівень відшкодування поточних витрат, а також функціонуючих основних фондів та оборотних коштів.

Відстеження та аналіз показників ефективності використання земель дозволяє вживати необхідних заходів щодо оптимального використання земельних ресурсів країни та забезпечення сталого розвитку.

1.3. Заходи щодо покращення стану земель в Україні

Земля є цінним природним ресурсом, і родючість ґрунту є ключовим фактором для виробництва здорової харчової продукції.

Раціональне та ефективне використання земельних ресурсів має велике значення для розвитку економіки всієї країни, а також для виробництва сільськогосподарської продукції. Ефективне використання земельних ресурсів допомагає забезпечити стійкість аграрного сектору перед змінами клімату, екологічними чинниками та іншими викликами

Тому сільськогосподарське виробництво необхідно поєднувати з системою техніко - економічних заходів, спрямованих на його відтворення, охорону і раціональне використання.

Одна із найпоширеніших проблем пов'язаних с ґрунтом в нашій країні – це ерозія.

Для розуміння ступеня еродованості ґрунтів треба звернути увагу на рис.1.2.

Карта еродованості ґрунтів детально покаже ситуацію щодо поширення ерозії. В Україні майже 16 млн га земель еродовані й ерозія продовжує поширюватися на кожний п'ятий гектар з тих, які поки що не зазнали її. Втрати гумусу на цих землях уже досягли 30-70%.

В карті типи еродованих територій встановлені по відношенню загальної площі еродованих ґрунтів групи господарств, що мають однакову ступінь еродованості, до всієї площі господарств цієї групи.

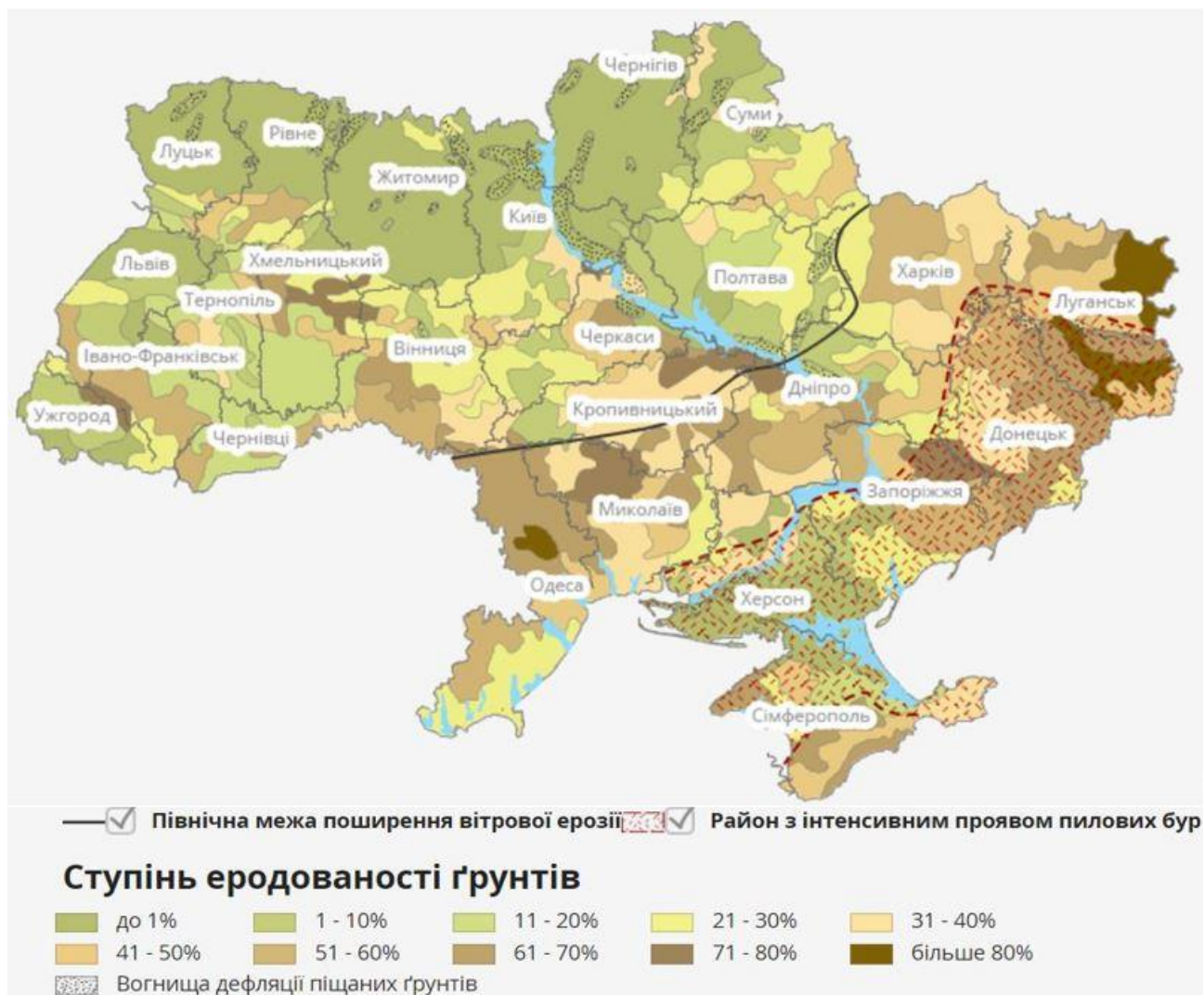

Рис. 1.2. Еродованість ґрунтів України

В Україні існує багато заходів, спрямованих на покращення стану земель. Один з найважливіших заходів - це створення національної системи земельного кадастру, що дозволяє відстежувати власників землі та моніторити використання земельних ресурсів.

Також, було запроваджено програму з підвищення якості ґрунтів, яка передбачає регулярне проведення аналізів ґрунтів та надання рекомендацій щодо їх покращення.

Для захисту земель від негативного впливу промисловості та інших видів діяльності була створена система оцінки екологічного ризику, що дозволяє визначати можливі наслідки використання територій та технологій на навколишнє середовище.

Щоб покращити стан земель України треба вживають такі заходи:

- внесення органічних і мінеральних добрив;
- боротьба з ерозійними процесами;
- захист рослини від хвороби і бур'янів;
- обробка ґрунту відповідно до ґрунтово-кліматичних умов і особливостей вирощуваних культур;
- система правильних сівозмін;
- внесення гноєвих компостів;
- відновлення полезахисних лісосмуг;
- своєчасний і якісний обробок ґрунту різними знаряддями (поглиблення орного шару);
- меліорація;
- використання сільськогосподарських угідь згідно технологічних груп земель;
- удосконалення структури посівних площ із одночасним розширенням площ посіву багаторічних трав;
- вапнування кислих ґрунтів;
- гіпсування лужних ґрунтів;
- збагачення ґрунту на органічну речовину.

Так як ерозія на даний момент одна із серйозних проблем, яка вимагає негайного втручання, то опишемо боротьбу з нею більш детально.

Ось деякі заходи, які можуть бути прийняті для зменшення ерозії ґрунтів:

1. Розміщення захисних смуг або бар'єрів вздовж схилів полів допомагає затримувати воду і еродовану ґрунтову масу, може бути виконано шляхом посадки рядів дерев, використання натуральних бар'єрів (наприклад, кущів або трав'янистих рослин) або будівництва фізичних структур.

Контурні бар'єри можуть бути виготовлені з матеріалів, таких як солома, сітка або дерево, та розташовані вздовж контуру схилу, щоб утримувати ґрунт і воду. Розважувальні канали слугують для сповільнення потоку води і зменшення його ерозійного впливу.

2. Підтримка наявності рослинного покриву, особливо на схилах, є ефективним способом зменшення ерозії, тому що рослинний покрив затримує воду, зменшує сили потоку і сприяє утриманню ґрунтового шару на місці, а застосування методів консерваційного землеробства, таких як збереження поживних залишків і зелене внесення, може допомогти підтримати рослинний покрив.

3. Контурне плугування. Воно полягає в обробці землі вздовж контурів схилу, а не вниз по схилу, це допомагає зменшити втрату ґрунту шляхом затримання води та еродованого матеріалу на кожному рівні схилу.

4. Терасування полягає в розбитті схилу на плоскі рівні тераси для зменшення сили потоку води і ерозії. Це може бути виконано шляхом будівництва рівних платформ або плоских каналів для утримання води та ґрунтової маси.

Ці заходи, які спрямовані на боротьбу з ерозією, важливі для збереження родючості ґрунтів.

Також Україна ставить перед собою задачу захисту земельних насаджень, лісів та водних ресурсів. Наприклад, уряд запроваджує заходи захисту від лісових пожеж та посилює контроль над лісово - господарськими роботами.

Ще влада встановлює максимальну величину землі, яку можна купити одній людині або юридичній особі. Це допоможе запобігти незаконним зловживанням земельними ресурсами.

Від успішної боротьби з зловживаннями землею залежить розвиток економіки, збереження біорізноманіття та здоров'я людей.

Не менш важливим є повітря, яке має велике значення серед умов родючості ґрунту, воно проникає з атмосфери, а також гази, що утворюються в ґрунті в результаті біохімічних процесів, що відбуваються в ньому.

Отже, заходи, спрямовані на покращення стану земель в Україні, є комплексними та включають у себе як регулюючі правові заходи, так і практичні програми з підвищення якості та захисту земельних ресурсів.

1.4. Зарубіжний досвід контролю за використанням та охороною земель

Доктор Уте Шультхайс каже, що у Німеччині сільськогосподарські угіддя в поєднанні з переважно сприятливими кліматичними умовами характеризуються високою родючістю і, як наслідок, високою врожайністю.

Федеральний закон про охорону земель (BBodSchG) та Федеральний указ про охорону земель – є основними законами, що описують принципи охорони земель у Німеччині. Далі вона повідомила, що одним із ключових моментів захисту ґрунтів у Німеччині є спільна аграрна політика. Сюди входять прямі виплати, а саме: власники підприємств, які бажають отримати базовий бонус, повинні використовувати методи управління, що сприяють охороні навколишнього середовища (Cross Compliance згідно з Постановою (EU) Nr. 1307/2013)[23]. Прямі виплати зобов'язують кожного, хто їх отримав, утримувати сільськогосподарські угіддя, що використовуються ним, в хорошому економічному та екологічному стані (GLÖZ).

Ще Уте Шультгайс наголошував, що захист сільськогосподарських угідь, особливо ріллі, відіграє важливу роль у німецькій політиці, тому що рілля займає близько 11,9 млн. га та близько 4,9 млн. га лук та пасовищ.

У 30-ті роки США загострили проблеми ерозії ґрунтів у сільському господарстві, що посилювало охорону земель штату.

Починаючи з 1933 р. При Державному департаменті США при федеральному уряді була створена Служба ерозії ґрунтів. Відповідно до Закону про захист ґрунтів та внутрішній розподіл від 1935 р. Агентство було включено до ДСНГ США як Служба захисту ґрунтів (Bennett, 1936).

Ще у Сполучених Штатах існує широко поширена стратегія "зелених" та "червоних" квитків, яка передбачає стимули для фермерів, які добре захищені від ерозії ґрунту, та законодавчі санкції для тих, хто порушує встановлені вимоги щодо захисту ґрунту. Фермерам рекомендується мульчувати та зменшувати врожаї ерозійно-небезпечних культур, вони отримують безкоштовні вказівки та проекти щодо екологічної організації ділянки та будівництва терас проти ерозії. У багатьох округах США фермери отримують від 25 до 30 ларі / акр на рік за програмою збереження ґрунту протягом трьох років для впровадження технологій збереження ґрунту.

У США є агроекологічні програми, які поділяються на:

- програми консервації землі;
- програми охорони сільгоспугідь, які використовують у сільському господарстві .

Загалом нараховується понад 20 федеральних екологічних програм, які регулює ДСГ США.

В Європейському Союзі існують спеціальні програми на збереження навколишнього середовища, які мають за мету захистити різноманітність природи та зберегти контроль над використанням земель. Наприклад, програма з агроекології забезпечує додаткову фінансову підтримку для сільськогосподарських виробників, які займаються землеробством з урахуванням охорони довкілля.

Також багато країн мають різні стандарти і сертифікаційні схеми для підтримки збереження природи та контролю за використанням земель. Приміром, в Нідерландах діє система оцінки стану ґрунту та процесів в ньому, завдяки якій землероби можуть вчасно виявляти порушення використання земель та зменшувати їх вплив на довкілля.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Види державного контролю за використанням та охороною земель

Відповідно до Земельного кодексу України контроль за використанням та охороною земель поділяється на державний та громадський. У деяких випадках типи контролю включають виробничі перевірки.[2]

Державний контроль за українським законодавством про охорону земель здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного нагляду (контролю) у галузі охорони навколишнього середовища, раціонального використання, відновлення та охорони природних ресурсів.[3]

Державний земельний контроль в Україні визначається як допомога, яку громадські організації можуть надавати державним органам земельного контролю. Водночас громадські організації не слід сприймати як виконавців наказів органів державного контролю, що було характерно для їх діяльності в СРСР. На сьогоднішній день громадські організації довго не перебувають під опікою державних служб. Моніторинг порушень часто приводить ці організації до конфліктів з контролюючими органами, коли вони незадовільно борються з порушниками природи.

Виховна роль багатьох природоохоронних організацій зростає. Завдяки засобам масової інформації майже всі верстви населення в даний час усвідомлюють велику кількість екологічних ризиків, пов'язаних з безконтрольним використанням землі та інших природних ресурсів, що сприяє впровадженню екологічних дисциплін у школах, а також пропаганді знання про навколишнє середовище.

Суспільство має право активно та повно впроваджувати зміни, проявляти ініціативу в різних екологічних питаннях, подавати заявки до органів державної

влади, і позиція громадського об'єднання не повинна збігатися з рішенням органів державної влади та їх посадових осіб.

На задньому плані стоять питання економічного землекористування. На практиці лише неурядові організації, що спеціалізуються на охороні природи, мають право звертатися до суду, оскільки складні питання доведення забруднення ґрунту та навколишнього середовища та встановлення злочинців вимагають певних знань та спільних зусиль багатьох експертів, зокрема юристів. Позови можуть бути подані не тільки проти забруднювачів, але й ініціаторів проектів, які можуть призвести до забруднення навколишнього середовища. Останньому типу процесу сприяє той факт, що великі проекти, які потребують погодження з боку державних установ, повинні включати екологічні прогнози, пов'язані з наслідками цих проектів, а відсутність або неповнота таких прогнозів або відсутність публічного обговорення дає судам підстави для відмови. не дозволяйте їм практикуватися.

Виробничий контроль за використанням та охороною земель у певному секторі економіки здійснюють посадові особи, і так само відбувається контроль у землеробстві, оскільки чиновники завжди зацікавлені в культурному веденні сільськогосподарського виробництва. Однак цей контроль не можна назвати завершеним з двох основних причин:

1) керівники ферм обтяжені багатьма іншими проблемами, тому вони не можуть приділяти особливої уваги захисту родючості ґрунтів, дотриманню інших вимог земельного законодавства щодо раціонального та ефективного використання земель власними підрозділами та окремими підрядниками сільськогосподарських робіт;

2) з іншого боку, деякі менеджери свідомо чи несвідомо ставлять поточні проблеми та результати виробництва перед довгостроковими цілями. Зазвичай це послаблює їх контроль над землекористуванням.

У деяких господарствах штатні землевпорядники. Раніше вони більше залучалися до загонів, а зараз, в результаті створення ферм, важливо розробити

екологічні та економічно чисті проекти розвитку земель для таких ферм, а також контролювати їх відповідність земельному законодавству.

За законом районні та обласні ради безпосередньо не контролюють використання та охорону земель. Однак вони мають інші повноваження, які опосередковано контролюють виконання земельного законодавства.

2.2. Актуальні проблеми в сфері контролю за використанням та охороною земель

Контроль за використанням та охороною земель полягає у забезпеченні раціонального й ефективного використання земель та забезпечення їх охорони, збереження родючості ґрунтів, збереження навколишнього природного середовища, а також дотримання вимог земельного законодавства України в цілому.

Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» - визначає правові, економічні та соціальні основи організації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і спрямований на забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону довкілля.[3]

Кожного тижня Управління з контролю за використанням та охороною земель, які діють у складі Головних Управлінь Держгеокадастру в областях, здійснюють заходи державного нагляду за використанням та охороною земель і фіксують сотні правопорушень, це свідчить про серйозність проблеми та залучення урядових органів до забезпечення додержання земельного законодавства. Продовження цих заходів може сприяти поліпшенню стану земельних ресурсів та забезпеченню їх ефективного використання.

Деякі можливі переваги проведення таких тижневих заходів :

- часте проведення заходів нагляду дозволяє виявляти більше порушень земельного законодавства, це створює можливість для прийняття необхідних заходів щодо їх усунення та покладання відповідальності на порушників;

- заходи нагляду, підтримані документованими фактами про порушення, можуть стати підставою для змін або покращень у земельному законодавстві. Це дозволяє урядовим органам реагувати на виявлені проблеми та вдосконалювати норми та процедури для забезпечення ефективного використання та охорони земель;

- регулярний контроль за дотриманням земельного законодавства демонструє серйозність уряду у питанні охорони земельних ресурсів. Є шанс, що це може відлякувати потенційних порушників від негативних дій та сприяти створенню культури дотримання вимог законодавства;

- може сприяти свідомості громадськості та сільськогосподарських виробників щодо важливості дотримання земельного законодавства, формує позитивне ставлення до земельних ресурсів і підтримує культуру їх ефективного використання.

Однак, наряду з проведенням тижневих заходів, важливо також зосередитись на ефективності цих заходів, забезпечити справедливість та прозорість процесу контролю, а також надати достатні ресурси і кваліфікований персонал для здійснення нагляду. Тільки таким комплексним підходом можна досягти покращення стану земельних ресурсів та розвитку аграрного сектору.

Результати здійснення цих заходів з 22 лютого 2021 року по 26 березня 2021 року наведені в таблиці 2.1 , а на рис. 2.1 діаграма, на якій видно, що більше ніж кожний другий захід виявляє правопорушення.

Таблиця 2.1

Результати здійснення контролю за використанням та охороною земель з 22 лютого 2021 року по 26 березня 2021 року

Дата	Здійснено заходів	Виявлено порушень	Відшкодовано у добровільному порядку ,грн.	Направлено матеріалів до органів прокуратури
1	2	3	4	5

Закінчення таблиці 2.1

1	2	3	4	5
з 22 по 26 березня 2021 р.	669	447	831 653	60
з 15 по 19 березня 2021 р.	602	440	836 808	41
з 9 по 12 березня 2021 р.	450	299	419 375	47
з 1 по 5 березня 2021 р.	547	397	909 559	57
з 22 по 26 лютого 2021 р.	563	443	596 305	44

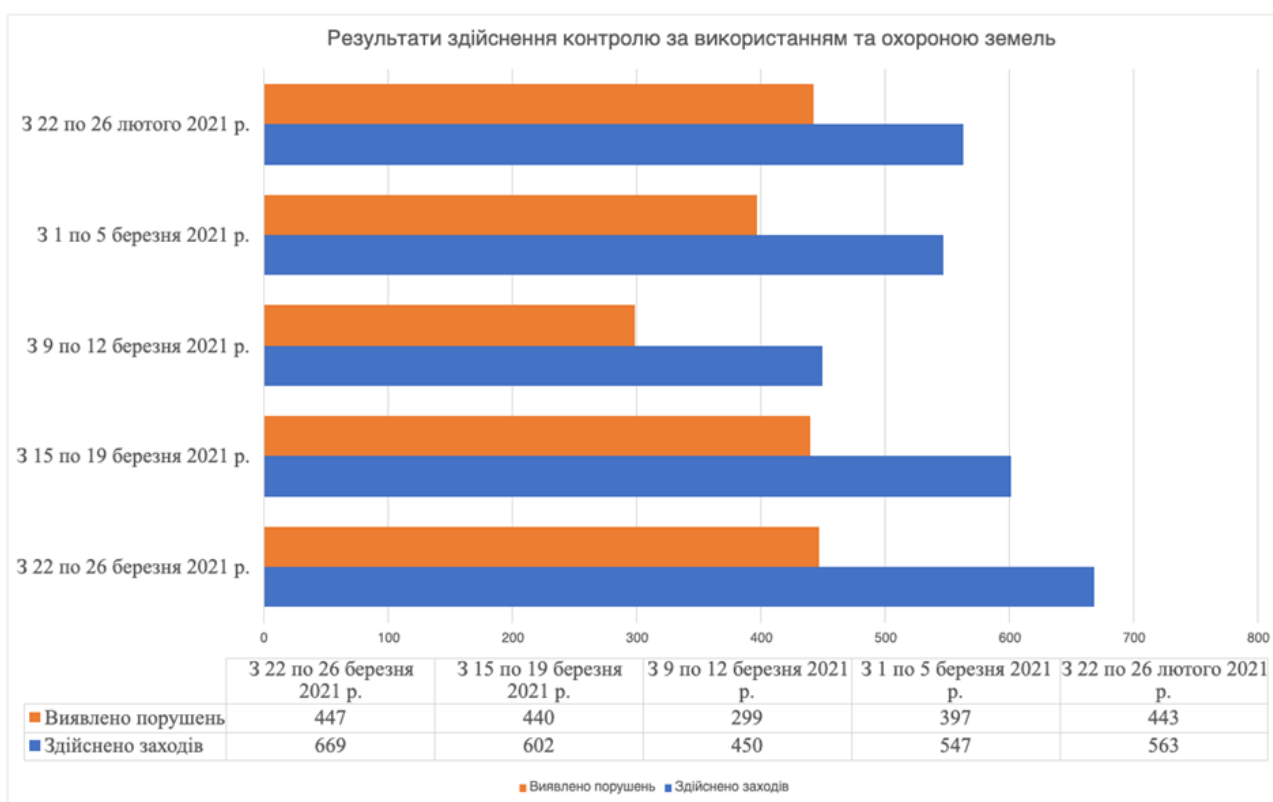

Рис. 2.1. Результати здійснення контролю за використанням та охороною земель

Як це оформлено на сайті головного управління Держгеокадастру, статистика з 29 березня по 2 квітня 2021 року.(рис. 2.2)

	398	-11%	Виявлено порушень, од.
	1,7	+53%	Нараховано шкоди, млн грн
	963,5	+14%	Відшкодовано у добровільному порядку, тис. грн
	54	-10%	Направлено матеріалів до органів прокуратури, од.

Найкращі показники	Область	Нараховано, тис. грн	Виявлено порушень
	Київська	259,9	74

Динаміка до попереднього тижня

ДЕРЖГЕОКАДАСТР
ДЕРЕГУЛЯЦІЯ • ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ • ДЕТИМІЗАЦІЯ

Рис. 2.2. Результати здійснення контролю за використанням та охороною земель на сайті головного управління Держгеокадастру

Одними з основних сучасних проблем контролю за використанням та охороною земель є :

1. Проблема розподілу повноважень.

Доволі часто повноваження державних органів контроль у цій області змінюється та делегується від одного уповноваженого органу до іншого. Навіть за останні роки повноваження передавались декілька разів.

Це знижує ефективність державного контролю за використанням та охороною земель, знижує рівень відповідальності регулюючих органів, зростає кількість порушень земельного законодавства, що негативно впливає на родючість ґрунтів та продуктивність сільськогосподарських земель.

2. Не приділяють належної уваги землям сільськогосподарського призначення.

Землі сільськогосподарського призначення не виокремлюються серед інших категорій земель, які складають понад 70% земельного фонду України, а від ефективного та раціонального використання земельних ресурсів залежить

розвиток національної економіки, а також для виробництво сільськогосподарської продукції.

Через те, що такі землі не відокремлені виникає дуже багато правопорушень, які тягнуть за собою зниження родючості.

3. Проблема недостатньої охорони земельних ресурсів від забруднення та знищення.

Через це відбувається неправомірна вирубка лісів, незаконне викопування корисних копалин, забруднення ґрунтів та водних ресурсів.

4. Корупція та недостатня кваліфікація працівників.

Наслідками такої проблеми є незаконне використання земельних ділянок та порушення земельного законодавства, а також погіршення інвестиційного клімату в країні, адже кожен інвестиційний проект у реальній економіці, починається із одержання або зміни призначення земельної ділянки.

5. Відсутність ефективної системи перевірок за дотриманням вимог земельного законодавства.

Як наслідок, багато правопорушень залишаються непоміченими роками і дії порушників не мають належного покарання.

6. Недостатня відповідальність за порушення земельного законодавства.

Кожного місяця в країні фіксується значна кількість правопорушень земельного законодавства, яка майже не змінюється роками. Тобто вони не збільшуються, але і не зменшуються і щоб побачити позитивну статистику, потрібно зробити більш жорстку відповідальність за порушення законодавства .

Для вирішення даних питань необхідно вдосконалювати законодавство в цій сфері та забезпечувати контроль за використанням та охороною земельних ресурсів. Крім того, важливо вдосконалювати механізми підтримки землекористувачів, які займаються сільськогосподарською діяльністю, включаючи програми підтримки для малих та середніх сільгосп підприємств.

2.3. Нормативно-правова база використання та охорони земель

Відповідно до статті 1 Земельного кодексу : Земля - основне національне багатство.[2]

Україна має багату нормативно - правову базу у сфері використання та охорони земель, на яку складаються закони, постанови, накази, плани та інші акти.

Принцип особливої охорони землі державою як головного національного багатства міститься у ст. 14 Конституції України.[1]

Державний контроль за використанням та охороною земель здійснюють уповноважені органи виконавчої влади з питань земельних ресурсів, а відповідно до вимог нормативних актів - спеціально уповноважені органи з питань екології та природних ресурсів.

Основним нормативно-правовим актом земельного законодавства України є Земельний кодекс України.

Земельний кодекс України - це законодавчий акт, що містить нормативні правила та процедури, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням земельними ділянками на території України. Кодекс визначає права та обов'язки громадян, підприємств, організацій та державних установ в сфері земельних відносин, а також регулює процеси землекористування, реєстрації прав на землю, формування та управління земельними ресурсами. Кодекс має на меті забезпечення збалансованого та ефективного використання земель в Україні.

Ще до основних законодавчих актів в цій сфері належать:

1. Закон України "Про державний контроль за використанням й охороною земель" - визначає правові, економічні та соціальні основи організації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і спрямований на забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону довкілля;

2. Закон України "Про меліорацію земель" - визначає засади правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі проведення меліорації земель, використання меліорованих земель і меліоративних систем, та повноваження органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у сфері меліорації земель і спрямований на забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів;

3. Закон України "Про оренду землі" - регулює правові відносини, що виникають при оренді земельних ділянок;

4. Закон України "Про землеустрій" - визначає порядок проведення землеустрою, його роль у формуванні, охороні та раціональному використанні земель;

5. Закон України "Про охорону земель" - нормативний акт, який визначає основні заходи та правила охорони і збереження земель, зокрема заборони на використання земель у певних зонах, умови землекористування тощо.

6. Закон України «Про оцінку земель» - визначає правові засади проведення оцінки земель, професійної оціночної діяльності у сфері оцінки земель в Україні та спрямований на регулювання відносин, пов'язаних з процесом оцінки земель, забезпечення проведення оцінки земель, з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки земель, інформаційного забезпечення оподаткування та ринку земель;

7. Закон України "Про захист конституційних прав громадян на землю" - визначає фінансові засади щодо реалізації громадянами України прав власності на землю;

8. Закон України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» - визначає організаційні та правові засади виділення власникам земельних часток (паїв) земельних ділянок у натурі (на місцевості) із земель, що належали колективним сільськогосподарським підприємствам, сільськогосподарським кооперативам, сільськогосподарським акціонерним товариствам на праві колективної власності, а також порядок обміну цими земельними ділянками, особливості

розпорядження землями та використання земель, що залишилися у колективній власності після розподілу земельних ділянок між власниками земельних часток (паїв).[3,6,7,5,8,9,4,10]

9. Постанови Кабінету Міністрів України та різних міністерств, що конкретизують вимоги законодавства щодо контролю за використанням та охороною земель.

У нормативно-правовій базі також зокрема враховується регіональний контекст та специфіка використання земельних ресурсів у конкретних регіонах України.

Отже, на сьогоднішній день земельне законодавство України – це складна, а деколи навіть суперечлива сукупність правових приписів. Земельно - правові норми закріплені як в спеціалізованих джерелах земельного права, так і в інших галузях законодавства.

2.4. Правові наслідки виявлення порушень законодавства у разі здійснення державного контролю за використанням та охороною земель

Громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за такі порушення:

- псування сільськогосподарських угідь та інших земель, забруднення їх хімічними та радіоактивними речовинами та стічними водами, засмічення виробничих, побутових та інших відходів;

- розміщення, проектування, будівництво, введення в експлуатацію об'єктів, що негативно впливають на стан земельної ділянки;

- не проведення рекультивації порушених земель;

- невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням;

- самовільне зайняття земельних ділянок;

- порушення умов повернення тимчасово займаних земель або невиконання зобов'язань щодо приведення їх у стан, придатний для цілі;

- невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту;
- знищення межових знаків;
- приховування реєстрації та реєстрації, а також спотворення даних про стан земель, придатних для використання;
- порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок;
- укладення угод з порушенням земельного законодавства;
- знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень;
- самовільне відхилення від проектів землеустрою;
- ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них ,тощо.

Виявляючи порушення земельного законодавства з метою усунення їх наслідків, державні інспектори з контролю та охорони земельних ділянок видають приписи.

Правові наслідки виявлення порушень законодавства у разі державного контролю за використанням та охороною земель тягнуть за собою адміністративну та дисциплінарну відповідальність громадян України, у тому числі посадових осіб, неповнолітніх, військових та інших осіб, а також іноземців та осіб без громадянства.

Певна шкода, заподіяна порушниками земельних відносин, а також її відшкодування регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1993 року №284 «Про порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам», вона встановлює правила відшкодування збитків, спричинених захопленням землі (придбанням) або тимчасовим вилученням землі, а також обмеження прав власників та користувачів земельних ділянок, включаючи орендарів, погіршення якості землі або в результаті їх використання негативної діяльності підприємств, установ, організацій та громадян.[11]

Правила застосовуються до майнової відповідальності за порушення земельного законодавства у випадках, коли необхідно компенсувати:

- вартість водних джерел;
- вартість лісових і дерево-чагарникових насаджень;
- вартість плодоягідних та інших багаторічних насаджень;
- витрати на поліпшення якості землі протягом періоду землекористування, включаючи кадастрову оцінку незавершених робіт, розвідувальних та проектних робіт;
- інші збитки власників землі і землекористувачів.

Розмір шкоди повністю визначається виходячи з реальної вартості майна на момент заподіяння шкоди та витрат на поліпшення якості землі.

Під час вилучення земельних ділянок до резервів збитки компенсуються власникам земельних ділянок та користувачам Ради народних депутатів, які вирішили взяти земельні ділянки.

Протокол про порушення земельного законодавства складається у трьох примірниках, перший з яких протягом трьох днів надсилається посадовій особі, уповноваженій розслідувати порушення земельного законодавства, другий примірник передається порушнику земельного законодавства, третій примірник залишається у посадової особи, яка його зробила.

Кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом відповідальності за земельні правопорушення і носить каральний характер. В Кримінальному кодексі лише 2 статті регулює земельні відносини. В даний час спостерігається тенденція до декриміналізації певних видів злочинів та віднесення їх до адміністративних злочинів.

Цивільно-правова відповідальність застосовується коли відбувається порушення майнових прав власників землі, землекористувачів, землеволодільців, і орендарів земельних ділянок або завдання їм шкоди.

У Земельному кодексі відсутня правова норма, яка передбачає дисциплінарну відповідальність за правопорушення проти землі, але на практиці вчиняються дисциплінарні проступки, пов'язані з використанням та охороною

землі, а винні за них підлягають дисциплінарному стягненню відповідно до вимог Кодексу законів України про працю.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

3.1. Напрями сталого землекористування

Стале землекористування - це ефективне та раціональне використання земельних ресурсів з урахуванням збереження їх якості і покращення потенціалу для майбутнього. Це передбачає застосування землекористування, що не порушує баланс між природними ресурсами і суспільними потребами. Таке землекористування сприяє підвищенню продуктивності, збільшенню врожайності, зменшенню ерозії, збереженню ґрунтових вод, охороні біорізноманіття та зниженню негативного впливу на навколишнє середовище.

Для досягнення сталого землекористування необхідно враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти.

Деякі напрями сталого землекористування :

1. Стале землекористування у сільському господарстві передбачає впровадження практик, які забезпечують ефективне використання землі та ресурсів, зменшення впливу на навколишнє середовище та забезпечення продовольчої безпеки. До таких практик належать збереження родючості ґрунту шляхом використання методів мінімальної обробки, внесення органічних добрив та використання мікроелементів, агроекологічні методи, використання високопродуктивних сортів рослин, ротаційні системи посівів, агролісомеліорація, збереження води та інші.

2. Стале землекористування у захисті водних ресурсів пов'язане з захистом водних ресурсів від забруднення, від ерозії та втрати води. Збільшення ефективності використання водних ресурсів шляхом впровадження систем крапельного зрошення та інших методів збереження води в ґрунті. Це охоплює раціональне використання земельних угідь уздовж водних джерел, захист берегів річок і озер, відновлення вологомістких зон, контроль за використанням

хімічних добрив та пестицидів, створення систем збирання та очищення стічних вод.

3. Стале землекористування в управлінні ґрунтами включає заходи з управління ґрунтами для запобігання забруднення, втрати родючості та захисту від ерозії шляхом вивітрювання порід та зменшення ступеня водоскиду, що забезпечує збереження родючого шару ґрунту. Зменшення забруднення ґрунту відходами підприємств шляхом належного контролю та обмеження шкідливих викидів. Може включати терасування схилів, використання рослинного покриву для збереження ґрунту, врахування родючості при плануванні забудови та розташуванні сільськогосподарських угідь, компостування органічних відходів та інше.

4. Стале землекористування у плануванні направлене на раціональне використання земельних ресурсів, що дозволяє зменшити потребу відкривати нові земельні ділянки та сприяє збереженню природних екосистем.

Такі напрями сталого землекористування сприяють збереженню природних ресурсів, біологічній різноманітності та стійкому розвитку, забезпечуючи правильне майбутнє нашій країні.

3.2. Пропозиції щодо раціонального – економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель

Раціональне - економічне ефективне та екологічно безпечне використання земель – це практики та підходи, спрямовані на оптимальне використання земельних ресурсів із мінімальним негативним впливом та максимальною користю для суспільства та природи.

Основні характеристики такого використання земель:

1. Економічно ефективне використання земель означає, що розподіл земельних ресурсів та їх використання здійснюється таким чином, щоб максимізувати соціальну та економічну користь.

2. Ефективне використання ресурсів, раціональне використання земель направлене на мінімізацію втрат та оптимізацію використання різних видів земельних ділянок.

3. Екологічно безпечне використання земель передбачає збереження та відновлення екосистем, запобігання забрудненню ґрунту, води та повітря, а також збереження біорізноманіття і навколишнього середовища в цілому.

Є кілька пропозицій щодо раціонального - економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель:

1. Підтримка і створення заповідників, національних парків для збереження біорізноманіття від негативного впливу людини, а також заборона незаконної вирубки лісів та інших форм незаконного використання земель.

2. Розробка та використання планів землекористування, які враховують особливості кожної земельної ділянки та максимально використовують її потенціал при збереженні їхньої природної якості. Плани землекористування дозволяють раціонально використовувати доступні ресурси, такі як ґрунт, вода та рослинність. Врахування особливостей кожної земельної ділянки дозволяє оптимізувати використання цих ресурсів, забезпечуючи максимальну продуктивність .

3. Підтримка органічного сільського господарства, використання сталих методів обробки ґрунту, використання сучасних технологій та методів агрономії, які дозволяють збільшувати врожайність та відновлювати ґрунт, перехід на мінімальну обробку та поліпшення зрошення.

4. Розвиток відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія, на землях, які не придатні для сільськогосподарського використання. Збільшення використання енергоефективних технологій у будівництві та промисловості для зменшення споживання земельних ресурсів.

5. Встановлення строгих норм на видобуток корисних копалин та заборона незаконного видалення ґрунту.

6. Продовження ініціатив з переробки відходів. Більш серйозно віднестись до переробки сміття, вторинного використання відходів та заохочувати

суспільство до цього для зменшення викидів і поліпшення стану ґрунту. Повністю відмовитися від пластикових пакетів, поставити більше баків для сортування сміття, ввести в експлуатацію автомати прийому пластикової тари, ввести штрафи за сміття на вулиці і серйозніше стежити за цим.

Ці пропозиції можуть сприяти більш раціональному - економічно ефективному та екологічно безпечному використанню земель, допомагаючи забезпечити збереження природних ресурсів.

3.3. Шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення

Для України землі сільськогосподарського призначення мають особливе значення.

Завдяки родючим ґрунтам та сприятливим кліматичним умовам країна має значний аграрний потенціал, а землі сільськогосподарського призначення є основою для розвитку виробництва сільськогосподарських культур, тваринництва та інших аграрних галузей, що сприяє економічному розвитку країни. Також висока якість українських продуктів сприяють їх експорту, а це позитивно впливає на залучення іноземних інвестицій.

Ще варто додати, що землі сільськогосподарського призначення є основою для вирощування продуктів харчування не тільки на експорт, а також і для населення України.

Забезпечення харчової безпеки в країні має велике значення для здоров'я та благополуччя населення.

На рис. 3.1 подана карта родючості ґрунтів нашої країни.

Карта родючості ґрунтів дозволить швидко визначити наскільки родючими є ґрунти в регіоні, їх агрономічні властивості та придатність для вирощування окремих сільгоспкультур, допоможе знайти як найродючіші землі, так і визначити ґрунти з найнижчим вмістом гумусу.

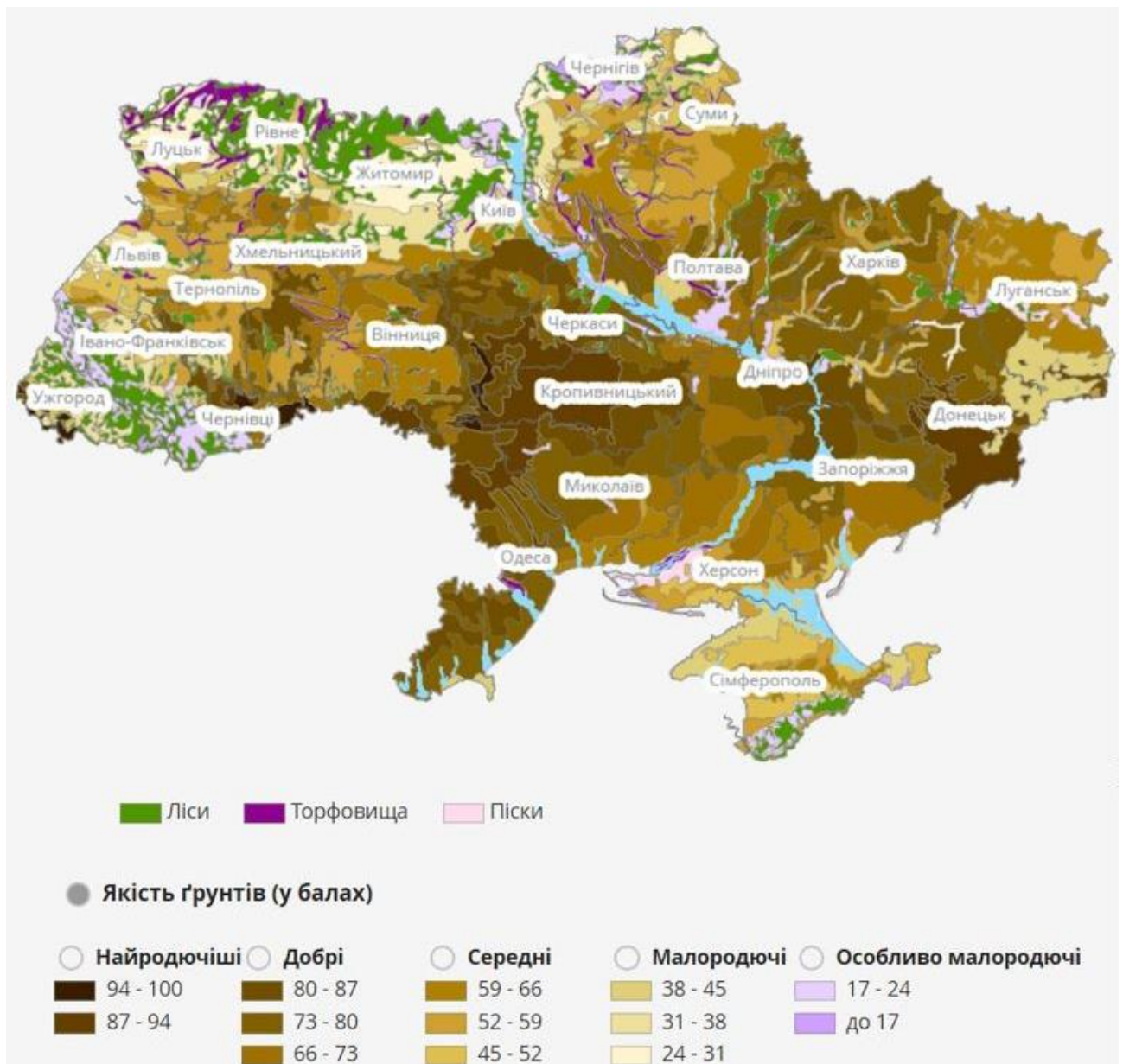

Рис. 3.1. Родючість ґрунтів України

Охорона і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення важливі для забезпечення стійкого розвитку сільського господарства.

Ось деякі шляхи, які можуть допомогти в цьому процесі:

1. Запобігання водній та вітровій ерозії. Захист ґрунту від водної та вітрової ерозії є важливим аспектом його охорони. Це може бути досягнуто шляхом застосування ґрунто-захисних сівозмін, розміщенням сільськогосподарських культур смугами, поперек схилу, залуженням ґрунтів на схилах, створення бар'єрів, таких як терасування, посів вітрозахисних смуг або використання

контурного обробітку ґрунту. Використання методів, таких як плугота, мінімальна обробка ґрунту та збереження залишкової рослинності, також сприяє збереженню ґрунту від ерозії і втрати родючості.

2. Правильне внесення добрив. Збалансоване та точне внесення добрив допомагає підтримувати оптимальні рівні поживних речовин у ґрунті, запобігаючи його вимиванню і забрудненню. Загалом, правильне внесення добрив на поля сприяє збільшенню врожайності та зниженню негативного впливу на довкілля.

3. Введення системи ротації культур. Це зменшує залежність від одного набору поживних речовин, а також ймовірність розвитку стійких шкідників, бур'янів та хвороб.

4. Використання органічного добрива та компосту. Органічні добрива містять різноманітні поживні речовини, необхідні рослинам для здорового росту та розвитку. Вони поступово вивільняються у ґрунт, забезпечуючи рослинам стійке та довгострокове харчування. Ще такі добрива сприяють покращенню структури ґрунту, збільшують її родючість, здатність утримувати вологу та повітря, а також покращують дренавання, а це підвищує доступність поживних речовин та сприяє загальному здоров'ю ґрунту.

5. Відновлення та рекультивація деградованих ґрунтів. Деградований ґрунт зазвичай позбавлений необхідних поживних речовин, що перешкоджає здоровому зростанню рослин. Рекультивація дозволяє відновити родючість ґрунту шляхом внесення необхідних поживних речовин та органічного матеріалу, що сприяє зростанню рослин та підвищенню врожайності.

6. Правильне використання води. Вода є необхідним елементом для зростання та розвитку рослин. Правильне та оптимальне поливання дозволяє забезпечити рослини достатньою кількістю вологи для нормального функціонування та максимальної врожайності. Занадто мале чи надмірне поливання може негативно позначитися на зростанні рослин та врожайності. А також прісна вода є обмеженим ресурсом, і її використання має бути здійснене з урахуванням довгострокової стійкості та збереження екосистем. Правильне

використання води, включаючи використання ефективних систем поливу, забезпечує ефективніше використання водних ресурсів.

Ці шляхи сприяють охороні та відновленню родючості ґрунтів, забезпечуючи стале землекористування та збереження навколишнього середовища.

3.4. Заходи адаптації до зміни клімату

Зміна клімату означає коливання глобальних температур та погодних явищ, що виникає з часом.

Клімату властиво змінюватися, однак зараз зміна клімату відбувається внаслідок глобального потепління, яке переважно викликане діяльністю людини, через яку змінюється склад атмосфери.

Глобальна зміна клімату є процесом, що відбувається на всій планеті і зумовлений головним чином викидами парникових газів, зокрема вуглекислого газу, метану, оксиду азоту та хлорфторвуглеводів. Цей процес має вплив на кліматичні умови на Землі, зокрема на зміну температури повітря, розподіл опадів, зниження рівня льодовиків та інші глобальні явища.

На рис. 3.2 відображено стрімке зростання концентрації вуглекислого газу (CO₂) в атмосфері протягом останніх 150 років. Це зростання пов'язане зі спалюванням викопних палив, таких як вугілля, нафта і газ, яке вивільняє значну кількість вуглецю в атмосферу. Вуглець з'єднується з киснем у повітрі, утворюючи CO₂, який є основним парниковим газом, відповідальним за глобальне потепління.

За останні 150 років концентрація CO₂ зросла з природного рівня приблизно 280 ppm до більш ніж 400 ppm (часток на мільйон). Такий рівень концентрації CO₂ на планеті зафіксований вперше за сотні тисяч років. Це має серйозні наслідки для клімату та екосистем Землі, оскільки CO₂ є основним парниковим газом, який утримує тепло в атмосфері та призводить до глобального потепління.

Це стрімке зростання концентрації CO₂ є основною причиною зміни клімату, оскільки впливає на глобальне теплове балансування, морські рівні, екосистеми та кліматичні події. Це також призводить до збільшення кислотності океанів, що має негативний вплив на морські екосистеми.

Рис. 3.2. Концентрація вуглекислого газу

Також за останні 30 років, в Україні відбулося значне збільшення середньорічної температури на 1,2°C. Це свідчить про тенденцію глобального потепління, яке має вплив на кліматичні зміни в регіоні. Отримані дані (рис. 3.3) підтверджують, що період з кінця 20-го століття до сьогоднішнього дня є найтеплішим в історії погодних спостережень в Україні, порівняно з записами, що ведуться з 1890-х років.

Крім середньорічної температури, також відзначається збільшення швидкості зміни максимальної та мінімальної температур у період з 1961 по 2013 роки. За цей період швидкість зміни середньої температури становила 0,3°C на

кожні 10 років. Це свідчить про прискорення темпу глобального потепління в Україні та його вплив на кліматичну систему.

Ці зміни температури мають важливі наслідки для різних галузей, включаючи сільське господарство, водні ресурси, екологічну рівновагу та людське здоров'я. Розвиток стратегій адаптації до зміни клімату та зменшення викидів парникових газів стає все більш важливим для забезпечення стійкого розвитку та збереження навколишнього середовища в Україні.

Середня за рік приземна температура повітря у базовий (1961-1990) та сучасний (1981-2010) кліматичні періоди

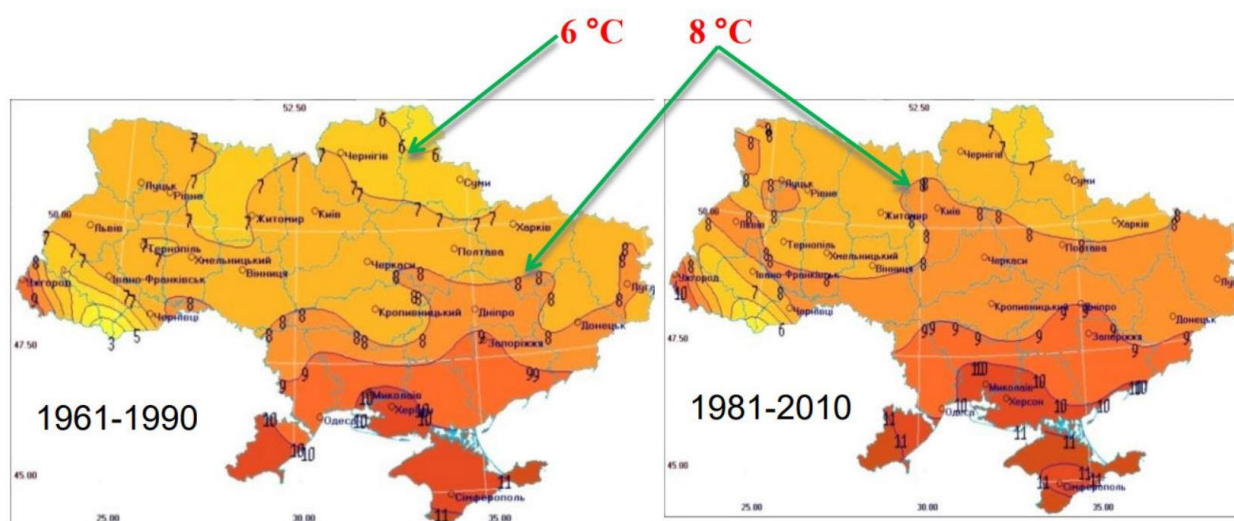

Рис. 3.3. Середня за рік приземна температура повітря у різні кліматичні періоди

Серед наслідків глобальної зміни клімату можуть бути збільшення кількості повіней, посух, штормів, зниження рівня моря, висихання деяких водойм, зменшення плодючості ґрунту, поширення екстремальних умов для росту рослин та інше. Це часто має серйозні наслідки для екосистем, людей та економіки в цілому.

Адаптація до зміни клімату на землях сільськогосподарського призначення є важливою для забезпечення продуктивності, стійкості та життєздатності сільськогосподарських систем.

Ось кілька заходів адаптації, які можуть бути прийняті:

1. Зміна системи зрошення. Зміна системи зрошення є важливим аспектом адаптації до зміни клімату в сільському господарстві. Традиційні методи зрошення, такі як затоплення полів або розпилення води, можуть бути неефективними та споживати багато води, а використання ефективних систем, таких як крапельний полив або мікроіригація, може допомогти зменшити витрати води та забезпечити оптимальне зрошення.

Також використання сучасних технологій управління зрошенням, таких як сенсори ґрунту, метеостанції та автоматичні системи керування, дозволяє забезпечити оптимальне зрошення відповідно до потреб рослин та кліматичних умов. Це допомагає уникнути надмірного або недостатнього зрошення, зменшує втрати води та покращує продуктивність.

2. Зміна сортів і сортових груп рослин. Вирощування сортів рослин, які краще адаптовані до нових кліматичних умов, може допомогти забезпечити стабільний урожай. Вибір сортів, що більше витримують стресові умови, такі як висока температура, посуха або затоплення, розширення асортименту вирощуваних культур та тваринництва може зменшити ризик, пов'язаний зі зміною клімату і може забезпечити стійкість урожаю та прибутковість фермерського господарства.

3. Збереження та покращення ґрунтів. Зміна клімату може мати вплив на стан ґрунту. Збереження та покращення якості ґрунту може допомогти підвищити його водоутримуючу здатність та життєздатність рослин. Використання методів органічного виробництва, компостування, захист від ерозії можуть бути корисними прийомами.

4. Застосування нових технологій та практик. Використання сучасних технологій, таких як сільськогосподарські датчики, автоматизовані системи контролю та управління, прогностичні моделі тощо, може допомогти виробникам прогнозувати та адаптуватися до зміни клімату.

Використання датчиків, які вимірюють рівень вологості ґрунту, температуру, рівень добрив і інші параметри, дозволяє виробникам отримувати точні дані про стан сільськогосподарських угідь. Це допомагає визначити

оптимальний час та обсяг зрошення, застосування добрив і контролювати стан рослин.

Автоматизовані системи контролю та управління включають в себе автоматичні системи поливу, системи дозування добрив, системи моніторингу та керування, можуть працювати на основі даних, отриманих від датчиків, та автоматично регулювати полив, дозування добрив та інші процеси вирощування рослин. Це дозволяє забезпечити точне та ефективне використання ресурсів, а також знизити ризик недостатнього або надмірного поливу.

Використання прогностичних моделей клімату та агроecosистем дозволяє прогнозувати метеорологічні умови, ризики засухи, інфекційні захворювання рослин та інші фактори, що впливають на врожай.

5. Створення агролісів та агроландшафтів. Створення агролісів та агроландшафтів може допомогти зменшити негативний вплив зміни клімату на землі сільськогосподарського призначення. Вони можуть фіксувати вуглець, зменшувати втрату ґрунту, покращувати водоутримуючість.

Ці заходи адаптації можуть сприяти збереженню продуктивності сільськогосподарських угідь та допомогти сільськогосподарським господарствам протистояти зміні клімату. Однак важливо зазначити, що конкретні заходи адаптації можуть варіюватися в залежності від регіону, типу господарства та інших факторів.

3.5. Вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель

Так як земля є головною складовою національного багатства та основним засобом виробництва у сільському господарстві, тому її раціональне та ефективне використання має велике значення для розвитку економіки всієї країни, а також для виробництва сільськогосподарської продукції. Тому сільськогосподарське виробництво необхідно поєднувати з системою техніко-

економічних заходів, спрямованих на його відтворення, охорону і раціональне використання.

Для підвищення ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення вживають таких заходів:

- боротьба з бур'янами;
- раціональна обробка ґрунтів ;
- вапнування кислих ґрунтів;
- гіпсування лужних ґрунтів;
- регулювання водного режиму;
- удосконалення системи насінництва;
- система заходів щодо захисту від вітрової та водної ерозії;
- боротьба з переущільненням ґрунтів;
- покращення природних кормових угідь;
- боротьба з шкідниками та хворобами;
- організаційно-економічні та соціальні заходи;
- ведення системи сівозмін;
- здійснення постійного моніторингу земель.

У господарствах, де продуктивність земель низька, доцільно зменшити площу такої землі шляхом консервації деградованих та малородючих ґрунтів, переведення малопродуктивної ріллі в поля й пасовища.

Необхідність ефективного використання земельних ресурсів також пов'язано з тим, що вони забезпечують засоби до існування населення і створюють сировину для переробної промисловості. Таким чином, ресурси землі, а саме їх ефективне використання, є основою продовольчої безпеки.

Для вдосконалення контролю за використанням за охороною земель потрібно мінімум якнайшвидше вирішити проблеми, які актуальні на даний момент.

Шляхи вирішення сучасних проблем в сфері контролю за використанням та охорони земель ,які описували в другому розділі .

Щодо проблеми розподілу повноважень, яка знижує ефективність державного контролю за використанням та охороною земель та знижує рівень відповідальності регулюючих органів.

Подальше здійснення ефективного державного контролю за використанням та охороною земель вимагає, щоб функції центральних органів виконавчої влади були розмежовані в нормативних актах, щоб уникнути дублювання їх роботи та забезпечити узгодженість дій та заходів контролю.

Ще одним із напрямів покращення контролю за використанням та охороною земель може бути посилення розвитку самоврядного та громадського контролю над використанням та охороною земель.

Інша проблема, що не приділяють належної уваги землям сільськогосподарського призначення.

Треба відокремити землі сільськогосподарського призначення серед інших категорій та приділити їм більше уваги, організувати більш суворіший контроль саме за цими землями.

Зрештою, в країнах з ринковою економікою особливе значення надається охороні сільськогосподарських угідь та контролю за їх раціональним використанням у процесі сільськогосподарського виробництва.

Наступна проблема була в недостатній охороні земельних ресурсів від забруднення та знищення.

Одним із шляхів її вирішення може бути розвиток екологічної свідомості. Важливо підвищити свідомість сільських господарів, науковців, урядових органів та громадськості про важливість охорони земельних ресурсів та наслідків їх забруднення. Інформаційні кампанії, освіта та навчання можуть допомогти поширити усвідомлення про цю проблему. Фермери повинні бути стимульовані та підтримані у використанні сталої сільськогосподарської практики, яка зменшує використання хімічних добрив та пестицидів, зберігає ґрунт та підтримує біорізноманіття. Це може включати надання фінансової допомоги, доступ до освіти та консультування фермерів.

Далі великою проблемою в будь-якій галузі є корупція та недостатня кваліфікація працівників.

Перше, що може бути застосовано для вирішення цього питання це розроблення та впровадження суворих антикорупційних законів та механізмів контролю, а також забезпечення жорсткого покарання за порушення. Потрібно забезпечити прозорість процесу прийняття рішень та виконання контрольних функцій.

Друге, це надання регулярних навчань та підвищення професійної компетентності працівників, що займаються контролем за використанням та охороною земель. Це може включати тренінги з антикорупційних питань, оновлення знань про найкращі практики управління земельними ресурсами та використанням сучасних технологій.

По-третє, залучення міжнародних організацій та експертів для надання підтримки в плануванні та впровадженні реформ, обмін досвідом та найкращими практиками у сфері контролю за використанням та охороною земель.

Четверте, використання електронних систем та автоматизація процесів контролю можуть знизити вплив людського фактора і мінімізувати можливості корупції. Це може включати впровадження електронних баз даних, онлайн-подання звітів та моніторингу, а також використання сучасних технологій, таких як супутникове спостереження та дрони, для збору об'єктивних даних.

Наступна проблема - відсутність ефективної системи перевірок за дотриманням вимог земельного законодавства.

Щоб подолати цю проблему треба переглянути та оновити земельне законодавство, зосередившись на уточненні вимог, процедур та механізмів контролю. Забезпечити належне врегулювання і встановлення стандартів для використання та охорони земельних ресурсів, створити або посилити органи, відповідальні за контроль за використанням та охороною земель, та забезпечити їх адекватними ресурсами та повноваженнями, встановити механізми взаємодії між різними органами управління для координації та обміну інформацією, підвищення кваліфікації працівників, використання новітніх технологій, почати

активно залучати громадські організації, експертів та громадян до моніторингу та контролю за дотриманням земельного законодавства. Створити механізми для прийому скарг та звернень від громадян, а також для публічного обговорення результатів перевірок.

І остання проблема, з описаних у другому розділі, проблема недостатньої відповідальності за порушення земельного законодавства.

Треба забезпечити ефективне виконання закону та належне покарання за порушення. Це включає розроблення та впровадження механізмів для виявлення порушень, проведення об'єктивних розслідувань та належного судового переслідування винних осіб, також законодавчо передбачити жорсткі санкції за порушення земельного законодавства, такі як адміністративні штрафи, скасування дозволів та ліцензій, призупинення діяльності, а також кримінальну відповідальність у випадках серйозних порушень. А головне збільшити частоту та інтенсивність перевірок та інспекцій з боку відповідних органів контролю. Забезпечити наявність досвідчених та професійних інспекторів, які мають необхідні знання та ресурси для виявлення порушень.

Хотілося б додати, що Мінагрополітики, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Держекоінспекції України ще активізували заходи щодо виявлення дій землекористувачів, які полягають у спалюванні рослинності або її залишків, а також накладенні на них стягнень. Водночас бажано суттєво збільшити покарання за таку діяльність, оскільки їх нинішній розмір не становить значного навантаження для землекористувачів.

Заходи, які описані в даному підрозділі спрямовані на вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель, забезпечуючи більшу ефективність, прозорість та відповідальність у цій сфері.

ВИСНОВКИ

В першому розділі даної кваліфікаційної роботи ми дослідили сучасний стан та ефективність використання сільськогосподарських земель України і зробили такі висновки:

- екологізація, охорона та захист землі як основного національного багатства, відновлення її продуктивної сили - є основою землекористування;

- важливим завданням поточної державної політики у сфері землекористування є забезпечення раціонального використання та охорони корисних земель. Однак практика показує, що існує проблема раціонального використання земель, яку неможливо вирішити повністю. Тобто ситуація із землекористуванням в Україні вимагає термінових дій для покращення родючості ґрунту;

- заходи щодо охорони земельних ресурсів та їх раціонального використання різноманітні і багатогранні, але найбільший ефект досягається за рахунок всебічного, рівномірного впливу, взаємодоповнення та взаємного зміцнення;

- для ефективного використання земель, насамперед потрібно звернути увагу на охорону сільськогосподарських земельних ресурсів, їх відтворення та підвищення родючості. З цією метою рекомендується реалізувати концепцію відновлення та збереження корисних властивостей землі різного призначення та експлуатації з метою ефективного моніторингу стану навколишнього середовища;

- можливо треба запозичити деякі програми по контролю за використанням та охороною земель з інших країн, які ми розглянули.

У другому розділі проаналізувати види державного контролю за використанням та охороною земель, і дізналися що згідно із Земельним Кодексом України, контроль за використанням і охороною земель поділяється на державний і громадський, а також в окремих випадках ще на виробничий контроль.

Визначити основні проблеми і, спираючись на проведений аналіз джерел, виявили їх причини.

Дійшли до виводу, що одними з основних сучасних проблем контролю за використанням та охороною земель є : проблема розподілу повноважень ,що не приділяють належної уваги землям сільськогосподарського призначення, недостатня охорона земельних ресурсів від забруднення та знищення, корупція та недостатня кваліфікація працівників, відсутність ефективної системи перевірок за дотриманням вимог земельного законодавства та недостатня відповідальність за порушення земельного законодавства.

Незважаючи на те, що в Україні існує розгалужена система центральних органів виконавчої влади, в даний час в цій галузі практично відсутній ефективний державний контроль, що, безумовно, негативно впливає на якість земельних ресурсів. Невирішене питання державного контролю за використанням та охороною земель є важливим для подальших досліджень та пошуку можливих рішень існуючих проблем у цій галузі.

Проаналізували правові наслідки виявлення порушень законодавства у разі здійснення державного контролю за використанням та охороною земель та дізналися, що у разі порушення земельного законодавства Земельний кодекс України передбачає цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

В третьому розділі ми розглянули напрямки підвищення ефективності контролю за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення.

Наведемо найголовніші пропозиції з підрозділів.

Пропозиції щодо раціонального, економічно ефективного та екологічно безпечного використання земель:

- використання сучасних технологій та передових методів сільського господарства, таких як точне землеробство, використання агродатчиків та автоматизованих систем контролю та управління;

- застосування ефективних систем зрошення, таких як крапельний полив або мікроіригація, для зменшення витрат води та оптимального зрошення;

- використання систем землеробства, спрямованих на збереження родючості ґрунту, таких як мульчування, плуги з низькою та нульовою оборотною рівниною.

Шляхи охорони і відновлення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення:

- застосування технік консерваційного землеробства, які допомагають зменшити ерозію ґрунту, зберегти його родючість та покращити структуру;

- впровадження програм відновлення ґрунтів, включаючи заходи з удобрення, компостування та використання органічних добрив;

- проведення агрохімічного аналізу ґрунту та використання оптимальних агротехнічних прийомів для підтримання та відновлення родючості.

Заходи адаптації до зміни клімату:

- підвищення уваги до прогнозування змін клімату та використання прогностичних моделей для адаптації сільськогосподарського сектору;

- використання ефективних систем зрошення та ірригації для оптимального використання водних ресурсів;

- заохочення фермерів до впровадження стійких та адаптивних методів сільського господарства, які зменшують вплив зміни клімату.

Вдосконалення державного контролю за використанням і охороною земель:

- забезпечення ефективності системи перевірок за дотриманням вимог земельного законодавства шляхом використання сучасних технологій, автоматизованих систем контролю та управління, а також прогностичних моделей;

- підвищення відповідальності за порушення земельного законодавства шляхом посилення санкцій та накладання адміністративних та кримінальних відповідальностей;

- забезпечення надання достатніх ресурсів і кваліфікованого персоналу для здійснення нагляду та контролю за використанням і охороною земель.

Політика держави щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення повинна мати на меті суворе дотримання землекористувачами принципів раціонального використання та охорони земель, заодно заохочуючи їх до агротехнічних заходів, спрямованих на поліпшення родючості ґрунту, запобігання ерозії та оптимізацію використання неефективних земель.

Всі напрями, які нам вдалося запропонувати під час виконання кваліфікаційної роботи, слід застосувати на практиці, тому що вони сприятимуть покращенню стану земельних ресурсів, вдосконаленню державного контролю за використанням та охороною земель, збереженню родючості ґрунтів та стійкому розвитку аграрного сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
2. Земельний кодекс України : Відомості Верховної Ради України від 25.10.2001 р. № 2768-III : станом на 6 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 29.05.2023).
3. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
4. Про захист конституційних прав громадян на землю : Закон України від 20.01.2005 р. № 2375-IV : станом на 27 трав. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2375-15#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
5. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV : станом на 18 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
6. Про меліорацію земель : Закон України від 14.01.2000 р. № 1389-XIV : станом на 7 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
7. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV : станом на 6 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
8. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV : станом на 18 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 31.05.2023).
9. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text> (дата звернення: 31.05.2023).

10. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 05.06.2003 р. № 899-IV : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text> (дата звернення: 31.05.2023).

11. Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам : Постанова Каб. Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284 : станом на 26 черв. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-п#Text> (дата звернення: 01.06.2023).

12. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови : словник. Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

13. Новаковська І.О. Економіка землекористування: навч. посіб. Київ: Аграр. наука, 2018. 400с

14. Вільхова Т.В. Критерії та показники ефективності використання землі. *Економіка та держава*. 2014. №7 14.04.2014. С. 71. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2014/17.pdf (дата звернення: 29.05.2023).

15. Якушова К. Нормативно-правове забезпечення екологобезпечного використання землі в Україні. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=efek_2014_10_60 (дата звернення: 02.06.2023).

16. Басанець О. 10 способів покращення стану ґрунтів. Головний сайт для агрономів – SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/articles/407-10-sposobiv-pokraschennya-stanu-gruntiv> (дата звернення: 30.05.2023).

17. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру – Офіційний веб-сайт. *Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру – Офіційний веб-сайт*. URL: <https://land.gov.ua/> (дата звернення: 02.06.2023).

18. Заходи підвищення родючості ґрунту. *StudFiles*.
URL: <https://studfile.net/preview/5672656/page:5/> (дата звернення: 30.05.2023).
19. Зміна клімату в Україні та світі: причини, наслідки та рішення для протидії. *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/zmina-klimatu-ua-ta-svit.html> (дата звернення: 06.06.2023).
20. Нормативно-законодавча база у сфері використання й охорони земельних ресурсів в Україні. *Pidru4niki*.
URL: <https://pidru4niki.com/15060913/ekologiya/normativno-zakonodavcha-baza-sferi-vikoristannya-ohoroni-zemelnih-resursiv-ukrayini> (дата звернення: 01.06.2023).
21. Інтерактивна карта еродованості ґрунтів України. *Superagronom.com*.
URL: <https://superagronom.com/karty/erodovanist-gruntiv-ukrainy> (дата звернення: 06.06.2023).
22. Інтерактивна карта родючості ґрунтів України. *Superagronom.com*.
URL: <https://superagronom.com/karty/rodjuchist-gruntiv-ukrainy> (дата звернення: 06.06.2023)
23. REGULATION (EU) No 1307/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. *Official Journal of the European Union*. 2013. URL: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0608:0670:EN:PDF>. (дата звернення: 31.05.2023)